

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جنگ دوم خلیج فارس

و

منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

مؤلف

عبدالخالق مسقطی

انتشارات رسانه تخصصی / ۱۳۸۹

سرشناسه	: مسقطی، عبدالخالق
عنوان و نام پدیدآور	: جنگ دوم خلیج فارس و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مؤلف عبدالخالق مسقطی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات رسانه تخصصی، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ص.
شابک	: 978-600-5805-29-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۵-۱۷۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: جنگ خلیج فارس، ۱۹۹۱م. — تأثیر
موضوع	: منافع ملی — ایران
موضوع	: خلیج فارس، منطقه — جنبه های استراتژیکی
موضوع	: خلیج فارس، منطقه — سیاست و حکومت — قرن ۲۰م.
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ ج۵م/۷۹/۷۲DS
رده بندی دبویی	: ۹۵۶/۷
شماره کتیشناسی ملی	: ۰۸۱۹۶۰۲

- نشانی: خیابان نوفل لوشاتو، نرسیده به تقاطع ولیعصر، خیابان رازی، پلاک ۲۹، واحد ۲
انتشارات رسانه تخصصی   تلفن: ۰۹۱۲۳۰۴۹۱۰۹-۶۶۷۳۷۰۷۴-۶۶۷۳۷۳۳۲

جنگ دوم خلیج فارس و منافع جمهوری اسلامی ایران

- مؤلف: عبدالخالق مسقطی
- تیراژ: ۱۰۰۰
- نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۰۵-۲۹-۱
- قیمت: ۳۴۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۹..... مقدمه

فصل اول

اهداف و استراتژی قدرتهای جهانی در خلیج فارس

- بخش اول: وضعیت طبیعی و جغرافیایی خلیج فارس..... ۱۷
- بخش دوم: اهمیت جهانی خلیج فارس..... ۲۰
- بخش سوم: اهداف و استراتژی انگلستان در منطقه خلیج فارس..... ۲۴
- بخش چهارم: اهداف و استراتژی آمریکا در منطقه خلیج فارس..... ۲۸
- گفتار اول: حضور آمریکا جریانی تاریخی..... ۲۸
- گفتار دوم: اهداف آمریکا در منطقه خلیج فارس..... ۲۹
- ۱- اهداف اقتصادی..... ۳۱
- ۲- اهداف استراتژیکی..... ۳۱
- ۳- اهداف سیاسی..... ۳۳
- ۴- استراتژی سیاسی..... ۳۴
- گفتار سوم: جایگاه استراتژیک آمریکا در حوزه خلیج فارس در زمان حال..... ۳۶

گفتار چهارم: استراتژی نظامی آمریکا در حوزه خلیج فارس.....	۳۷
نتیجه.....	۴۱

فصل دوم

مداخله و برخورد قدرتهای بزرگ در خلیج فارس پس از جنگ جهانی دوم

بخش اول: تحولات منطقه خلیج فارس پس از جنگ جهانی دوم.....	۴۵
گفتار اول: اهمیت خاور میانه برای ابرقدرتها از جنگ جهانی دوم به بعد.....	۴۵
گفتار دوم: جنگ جهانی دوم و افول قدرت بریتانیا.....	۴۸
گفتار سوم: ترتیبات امنیتی منطقه پس از جنگ جهانی دوم.....	۵۰
گفتار چهارم: امنیت خلیج فارس از دیدگاه آمریکا.....	۵۱
گفتار پنجم: امنیت خلیج فارس از دیدگاه ایران.....	۵۴
گفتار ششم: امنیت خلیج فارس از دیدگاه شورای همکاری خلیج فارس.....	۵۵
گفتار هفتم: جایگاه خلیج فارس در نظم نوین جهانی.....	۵۷
گفتار هشتم: جایگاه خلیج فارس از نظر انرژی.....	۵۸
بخش دوم: مواضع و عملکرد ایالات متحده آمریکا و اسرائیل پس از جنگ جهانی دوم در منطقه خلیج فارس.....	۶۰
گفتار اول: پیمان های نظامی آمریکا با سایر کشورهای منطقه.....	۶۰
گفتار دوم: تسهیلات نظامی آمریکا در منطقه.....	۶۱
۱- توسعه و تجهیز پایگاه دیه گوگارسبا در اقیانوس هند.....	۶۱
۲- پایگاه های عمان.....	۶۳

۶۴.....	۳- پایگاه های آمریکا در کشورهای حوزه خلیج فارس
۶۴.....	۴- سایر پایگاه های آمریکا در منطقه
۶۵.....	گفتار سوم: کمک های نظامی و فروش تسلیحات به کشورهای منطقه
۶۷.....	گفتار چهارم: تشکیل نیروهای واکنش سریع
۶۹.....	گفتار پنجم: مواضع و عملکرد اسرائیل در خلیج فارس
۷۰.....	بخش سوم: جنگ اول خلیج فارس (جنگ عراق علیه ایران)
۷۰.....	گفتار اول: آغاز جنگ
۷۴.....	نتیجه

فصل سوم

جنگ دوم خلیج فارس (اشغال کویت توسط عراق)

۷۷.....	بخش اول: ریشه یابی تاریخی اشغال کویت
۷۷.....	گفتار اول: روابط عراق و کویت ۱۹۶۸-۱۹۲۰
۷۹.....	گفتار دوم: قاسم و ادعای حاکمیت بر کویت
۸۱.....	گفتار سوم: علل و انگیزه ادعاهای قاسم
۸۲.....	گفتار چهارم: مبنای حقوقی ادعای عراق نسبت به کویت
۸۴.....	گفتار پنجم: کودتای حزب بعث و دلایل بعثی ها در الحاق کویت
۸۵.....	گفتار ششم: دلایل ایدئولوژیکی بعثی ها در الحاق کویت
۸۶.....	گفتار هفتم: دلایل سیاسی بعثی ها در الحاق کویت
۸۸.....	گفتار هشتم: دلایل جغرافیای بعثی ها در الحاق کویت

۸۸	گفتار نهم: دلایل اقتصادی یعنی ها در الحاق کویت
۸۹	گفتار دهم: دلایل امنیتی و استراتژیک یعنی ها در الحاق کویت
۹۰	گفتار یازدهم: بهانه های جنگ عراق و کویت
۹۲	گفتار دوازدهم: علل اشغال کویت توسط عراق
۹۳	گفتار سیزدهم: اشغال کویت توسط عراق
۹۵	بخش دوم: جنگ خلیج فارس (آغاز حمله متحدین به رهبری آمریکا علیه عراق)
۹۵	گفتار اول: شروع جنگ
۹۷	گفتار دوم: رفتار، شیوه ها و جنگ افزارهای به کار گرفته شده در جنگ
۹۸	گفتار سوم: بیان جنگ متحدین علیه عراق
۱۰۰	گفتار چهارم: سیاست کشورهای خارجی نسبت به جنگ خلیج فارس
۱۰۰	۱- سیاست آمریکا در جنگ خلیج فارس
۱۰۱	۲- سیاست شوروی در جنگ خلیج فارس
۱۰۲	۳- سیاست بریتانیا در جنگ خلیج فارس
۱۰۴	۴- سیاست فرانسه در جنگ خلیج فارس
۱۰۶	۵- سیاست جمهوری اسلامی ایران نسبت به جنگ خلیج فارس
۱۰۷	گفتار پنجم: نقش سازمان ملل متحد در برابر بحران خلیج فارس
۱۰۷	۱- اقدامات فهرآمیز شورای امنیت
۱۰۹	۲- عدم مشارکت سازمان ملل متحد در عملیات جنگی
۱۱۰	۳- بیانیه دبیر کل سازمان ملل متحد در مورد بحران خلیج فارس
۱۱۳	نتیجه

فصل چهارم

بررسی آثار و پیامدهای جنگ دوم خلیج فارس بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

- بخش اول: منافع ملی ۱۱۷
- گفتار اول: تعریف منافع ملی ۱۱۷
- گفتار دوم: تاریخچه کاربرد مفهوم منافع ملی ۱۱۸
- گفتار سوم: دامنه منافع ملی ۱۲۰
- گفتار چهارم: تصمیم گیری در مورد منافع ملی ۱۲۱
- گفتار پنجم: عوامل تهدید کننده منافع ملی ۱۲۳
- گفتار ششم: مفهوم تهدید علیه امنیت ملی ۱۲۴
- بخش دوم: آثار و پیامدهای جنگ دوم خلیج فارس بر منافع ملی جمهوری اسلامی ۱۲۶
- گفتار اول: بحران خلیج فارس و آثار آن بر منافع کشورهای منطقه ۱۲۶
- گفتار دوم: افزایش فعالیت و نفوذ ترکیه ۱۲۹
- گفتار سوم: افزایش نقش منطقه ای اسرائیل ۱۳۱
- گفتار چهارم: حضور فعال و مستقیم آمریکا در منطقه ۱۳۳
- گفتار پنجم: فروش تسلیحات به کشورهای منطقه ۱۳۶
- گفتار ششم: پیامدهای زیست - محیطی جنگ دوم خلیج فارس ۱۳۹
- گفتار هفتم: جنگ خلیج فارس و تأثیرات آن بر اوپک ۱۴۲
- گفتار هشتم: ورود آوارگان جنگی ۱۴۴
- گفتار نهم: شرایط منطقه هنگام جنگ دوم خلیج فارس ۱۴۶
- ۱- عدم یکپارچگی جوامع خاور میانه ۱۴۶

۱۴۷.....	۲- اختلافات ارضی بین کشورهای عرب منطقه
۱۴۸.....	۳- اختلافات ارضی بین ایران و کشورهای منطقه
۱۵۰.....	۴- اختلافات درون حکومتی
۱۵۲.....	نتیجه

فصل پنجم

نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۵۵.....	پیوست ها
۱۶۷.....	منابع و مآخذ
۱۶۹.....	فهرست منابع فارسی
۱۷۴.....	چکیده انگلیسی

تقدیم به :

تمام کسانی که دل در این خاک دارند .

مقدمه

« اللهم اخرجني من ظلمات الوهم و اكرمني بنور الفهم و افتح علينا ابواب رحمتك و انشر خزائن علومك
برحمتك يا ارحم الراحمين »

((غرض تفسی است که از ما باز می ماند و گرنه هستی را نمی بینم بقای))

حمد و سپاس مخصوص پروردگار جهانیان است. حمد و سپاسی که شایسته شکوه زیبایی منزلت
ستوده و سلطنت عظیمش باشد. خداوند از هر عیب و نقصی به دور است و انسان از تشا و ستایش وی
آنچنان که شایسته اش باشد عاجز و ناتوان است. سلام و درود بر برگزیده رحمت برای جهانیان خاتم
پیامبران و پیشوای پرورش یافتگان حضرت محمد (ص) و بر خاندان پاک و تمام کسانی که تا روز قیامت
از سیرت نیکوی آن پیروی می نمایند.

آب دریا را اگر نتوان کشید هم بقدر تشنگی باید چشید

جنگ بی تردید شگفت انگیز ترین پدیده اجتماعی است. اگر جامعه شناسی آن گونه که
((دورکیم)) گفته است ((بیان تاریخ به صورتی دیگر)) باشد می توان گفت که جنگ آفریننده تاریخ
است. در واقع تاریخ صرفاً با شرح کشمکشهای مسلحانه آغاز شده و بعید است که این پدیده زمانی
کاملاً از میان برود زیرا جنگها به هر حال مشخصترین مبادی تاریخ و در عین حال مرزهای هستند که
مراحل مهم حوادث را از یکدیگر متمایز می کنند. تمام تمدنهای جدید نیز با جنگ پا به عرصه وجود

نهاده‌اند. سیادت‌هایی که هر از چند گاه یک‌بار نوعی جامعه خاص را در صدر جوامع بشری قرار می‌دهند زاده جنگند و مشروعیت خود را از آن می‌گیرند.

جنگ در عین حال یکی از عوامل تقلید جمعی است که در تغییرات اجتماعی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. جنگ بسته‌ترین جوامع را واهی دارد تا دیر یا زود دروازه‌های خود را بگشایند. جنگ احتمالاً نیرومندترین و موثرترین شکل تماس تمدنهاست. خلاصه اینکه جنگ از تمام شکلهای تحول حیات اجتماعی مهمتر است.

یکی از مناطقی که در کانون توجهات جهانی قرار دارد، خلیج فارس است. جایی که از چند نظر دارای اهمیت است. به شهادت تاریخ این منطقه از ابتدای قرن بیستم تاکنون همواره با بحران مواجه بوده است. بعد از جنگ جهانی دوم تاکنون هیچ منطقه‌ای در جهان به اندازه خاورمیانه صحنه مناقشات، بی‌ثباتی‌های سیاسی، جنگ‌های داخلی، منطقه‌ای و دگرگونی سیاسی نبوده است.

خلیج فارس به عنوان یک منطقه استراتژیک و برخوردار از ابعاد سیاسی، اقتصادی و نظامی از دیرباز مدنظر و مورد توجه قدرت‌های جهانی بوده است. آنها با بهره‌گیری از فرصت‌های پیش آمده و بابه کارگیری انواع ترفندها، مترصد بسط و توسعه نفوذ خود در این منطقه حساس بوده‌اند. شعله‌ور ساختن جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، حضور مستقیم در جریان جنگ دوم خلیج فارس و پیاده کردن قوا در برخی از کشورهای منطقه برای نابود کردن ماشین جنگی عراق، از جمله موارد ناظر بر سیاست کشورهای غربی می‌باشد.

منطقه خلیج فارس در دهه‌های اخیر از حساسیت ویژه‌ای در سطح جهانی برخوردار گردیده است. بزرگترین مبادین نفت شناخته شده جهان در خلیج فارس و کشورهای ساحلی آن واقع شده است.

اهمیت سیاسی، اقتصادی و استراتژیک خلیج فارس برای کشورهای جهان صنعتی به حدی حیاتی است که تحت هیچ شرایطی حاضر نیستند از آن چشم‌پوشی نمایند. اکثر کشورهای ساحلی خلیج فارس در دو دهه گذشته قربانی دسپه‌های قدرت‌های جهانی شدند. توطئه‌های کشورهای صنعتی با استفاده از زمینه‌های تاریخی استعماری و جو سیاسی منطقه از سال ۱۹۸۰ به تجدید حیات

بحران‌های خاموش و عوامل تنش‌زا در حوزه خلیج فارس دامن زده و به نحو ناجوانمردانه‌ای علیه کشورهای منطقه در جهت تامین منافع خود، خلیج فارس را کانون بحران و تنش ساخته‌اند. تجاوز گسترده نظامی ۸ ساله عراق به جمهوری اسلامی ایران، اشغال نظامی کویت توسط عراق، لشکرکشی ائتلاف ۲۷ ملیتی به بهانه بیرون راندن عراق از کویت، سرانجام نابودی حکومت صدام و تثبیت حضور نظامی آمریکا و ناتو در خلیج فارس، به آتش کشیدن در صد بالایی از هستی کشورهای درگیر، در مجموع پدیده‌هایی هستند که در اثر تحریکات و توطئه‌های قدرت‌های استعماری در دو دهه گذشته در راستای منافع و اهداف متعدد قدرت‌های فرامنطقه‌ای اتفاق افتاده‌اند.

جنگ دوم خلیج فارس یا به عبارت صحیح تر لشکرکشی آمریکا به خلیج فارس به نام اجرای قحطنامه‌های سازمان ملل یکی از حوادث مهم دهه آخر قرن بیستم است، که آثار عمیقی در این منطقه به جا گذاشته است. صرف نظر از ویرانی وسیع عراق و کشته و زخمی شدن دهها هزار مسلمان عراقی و بر باد رفتن دهها میلیارد دلار سرمایه کشورهای منطقه، ایالات متحده برای زمانی نامحدود حضور خود را در این منطقه حساس بیش از پیش محکم کرد. انگلستان به آرزوی دیرینه خود که بازگشت به خلیج فارس بود جامه عمل پوشاند، اسرائیل یکی از قوی‌ترین دشمنان عرب خود را در منطقه در هم شکسته شده دید. آواره شدن صدها هزار نفر و هجوم آنها به کشورهای همسایه از جمله ایران و همچنین وجود اختلافات ارضی و مرزی شدید بین کشورهای حوزه خلیج فارس به عنوان مانعی جهت اتحاد و هماهنگی کشورهای منطقه در مقابل بحران مذکور، تهدیدات بیشتر علیه منافع کشورهای منطقه را فراهم ساخته است.

پیامدهای فوق الذکر، به همراه اختلاف نظرهای داخلی اثرات کوتاه مدت و میان مدت مهمی را بر امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران به همراه داشته است. که درک این پیامدها و گزینش راه‌حلهای مناسب برای تامین منافع ملی در گرو فهم واقع بینانه منافع خود و دیگر بازیگران سیاسی در منطقه است.

نقش و اهداف قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در ایجاد، تداوم و مدیریت بحرانها در مناطق مختلف جهان همواره یکی از مباحث مهم مورد مطالعه در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل است. از جمله بحرانهای مهم، جنگ دوم خلیج فارس می‌باشد که باعث ایجاد بی ثباتی و ناامنی گردیده و بر

روی منافع کشورهای منطقه تاثیر گذاشته است. جنگ دوم خلیج فارس جنگی است که با اشغال نظامی کویت توسط عراق در دوم اوت ۱۹۹۰ آغاز گردید و توسط قدرت‌های فرا منطقه‌ای تداوم و سرانجام به پایان رسیده است.

مسئله‌ای که در کانون توجه این کتاب قرار دارد، بررسی آثار و پیامدهای جنگ دوم خلیج فارس علیه منافع جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. امید است نتایج این اثر ناچیز منشاء اثراتی هر چند اندک در راستای منافع و مصالح ملی نظام جمهوری اسلامی ایران باشد.

الف: اهداف و ضرورتها

جنگ دوم خلیج فارس یا به عبارتی دیگر لشکرکشی آمریکا به خلیج فارس به ظاهر به نام اجرای قطعنامه‌های سازمان ملل یکی از حوادث مهم ربع آخر قرن بیستم است که اثرات عمیقی در منطقه به جا گذاشته است. صرف نظر از ویرانی وسیع عراق و کشته و زخمی شدن دهها هزار مسلمان عراقی و بر باد رفتن دهها میلیارد دلار سرمایه کشورهای منطقه، غرب به منافع خود دست یافت و آمریکا برای زمان نامحدود جای پای خود را در این منطقه حساس بیش از پیش محکم کرده و حضور مستمر نیروهای خارجی در منطقه باعث تهدید منافع کشورهای منطقه گردیده است.

همچنین از آن جا که مفهوم نظری کتاب جنگ و منازعه می‌باشد پرداختن به آن فرصت مناسبی است تا برخی آموخته‌های تنوریک دوران تحصیل از قبیل نظریات تنوریهای منازعه مورد تجزیه و تحلیل و همچنین اهداف و استراتژی قدرت‌های جهانی در خلیج فارس مورد بررسی و علل شروع جنگ دوم خلیج فارس و پیامدهای آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مورد مطالعه قرار گیرد.

ب: روش کار و سازماندهی کتاب

از آنجا که موضوع کتاب در قالب تاریخ سیاسی طرح می‌گردد، روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش‌های زیر جمع‌آوری شده است:

۱- مطالعه کتب، مقالات و خاطرات نگاشته شده توسط نویسندگان مختلف در مورد موضوع مورد مطالعه.

۲- بررسی و مطالعه کتب، اسناد و مدارک تدوین شده توسط صاحب نظران و تحلیل گران جنگ دوم خلیج فارس.

کتاب حاضر در پنج فصل ارائه خواهد شد، در فصل اول به اهداف و استراتژی قدرت های جهانی در خلیج فارس پرداخته می شود، در فصل دوم مداخله و برخورد قدرت های بزرگ در خلیج فارس پس از جنگ جهانی دوم مورد بررسی و کنکاش قرار می گیرد و در فصل سوم جنگ دوم خلیج فارس (اشغال کویت توسط عراق) ریشه یابی این اشغال و همچنین علل و انگیزه عراق از اشغال کویت و آغاز حمله متحدین علیه عراق و نقش و سیاست کشورهای بزرگ و سازمان ملل مورد مطالعه قرار می گیرد. و در فصل چهارم آثار و پیامدهای بحران خلیج فارس بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی و تجزیه و تحلیل واقع می شود و در فصل پنجم به نتیجه گیری کلی می پردازیم.